

Tours-i Szent Márton püspök

november 11.

Szent Márton püspökre emlékezünk liturgikus emléknapiján, november 11-én. Márton napjához, mely gazdasági határnap is volt, számos népszokás és hiedelem is kapcsolódott. A szent életéről és az ünnephez kapcsoló szokásokról olvashatnak összeállításunkban.

Márton Pannóniában született 316 táján, 397-ben halt meg. Katona volt. Miután az Úr hívását meghallotta, kérte elbocsátását. Ezt a császár gyávaságnak bélyegezte. A legenda szerint Márton erre így válaszolt: „Ha kérésemet gyávaságnak becsmérled és nem hitnek, hát holnap majd védtelenül odaállok a csatasor elé, és Jézus nevében, a kereszt jelével, pajzs és sisak nélkül áthatok az ellenségem.” Így is történt.

A legismertebb róla szóló történet szerint amikor Márton még római katonatiszt és katekumen volt, lovon közeledett Amiens kapujához. A lova egyszer csak visszahőkölt az úton, mert megmozdult a hó, és egy koldus tápázkodott föl, akinek a vállán csak szakadozott rongyok lógtak. Éhezve és vacogva nyújtotta a kezét a tiszt felé, és alamizsnát kért. Márton azonban épp azelőtt játszotta el minden pénzét katonatársaival, s így kiáltott: „Akár hiszed, akár nem, egy árva rézpénz nincs a zsebemben, de azért várj csak, valahogy segíték rajtad!” Azzal fogta széles köpenyét, lekanyarította a válláról, majd a kardjával szelvében kettéhasította, és a felét odaadta a koldusnak.

Márton nem sokkal ezután megkeresztelkedett, leszerelt, és Poitiers püspökéhez, Szent Hilariushoz csatlakozott. Hazatérve megtérítette anyját, majd remeteéletet kezdett a Ligur-tengeri Gallinara szigeten. 359-ben áttelepedett Poitiers mellé, hogy Hilarius támasza lehessen. Cellája körül alakult a ligugéi, később Tours melletti cellája körül a marmoutier-i kolostor. 371-ben Tours püspökévé választották. Püspökként is szerzetesi egyszerűségben élt.

A Jeromos-féle Martirológium november 11-re teszi Szent Márton temetését. Rómában a 6. század óta ünneplik. Ő az elő szentként tisztelt hitvalló.

Kultusza bizonyára már a honfoglalás előtt is virágzott Pannóniában. Tiszteletét Szent István is felkarolta: zászlaira a hadverő Márton képét festette. Szent Márton Szűz Mária után az ország patrónusa (patronus regni) lett. A szabolcsi zsinat (1093) ünnepét nyilvánossá tette, és háromnapos előkészülettel is kiemelte.

A magyar kereszténység bölcsője, a pannonhalmi bencés apátság Szent Márton tiszteletére épült a róla elnevezett hegyen, ahol az egyik hagyomány szerint a szent született.

A másik hagyomány Savariát, vagyis Szombathelyet tartja Márton szülővárosának. Az itteni, többszörösen átépített Szent Márton-templom, mely a régebben különálló Szentmárton falu temploma volt, a hagyomány szerint Márton szülőházának alapjaira épülhetett. Az előtte lévő kutat már a középkorban „Szent Márton kútja” néven emlegették. Esterházy Pál szerint ennek vizével keresztelték meg „dicsőséges Szent Mártonunkat”.

A helyi kultusz híre az Udvarba is eljutott. II. Ferdinánd Szombathely városát a királyi kincstárnak járó minden rendes és rendkívüli adó fizetése alól minden időkre fölmentette, de egyben kötelezte is, hogy Márton ünnepén gondoskodják a szegényekről.

Istenünk, Tours-i Szent Márton püspök a te dicsőségedet szolgálta életében és halálában is. Add, hogy kegyelmed ereje bennünk is hatékonyan működjék, és szeretetedtől se élet, se halál el ne szakítson minket. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

Márton napja a néphagyományban

Márton ünnepe a középkor óta határnap volt: a gazdasági év kiemelkedő zárónapja. A jószág e nap táján került be télre az istállóba. A pásztorok, főleg az ország nyugati részein, ezen a napon számoltak el szolgálatukkal.

„...meghoztam Szent Márton püspök vesszejét”

Szent Mártont már a középkorban a jószág egyik jeles patrónusaként tisztelték hazánkban. Ünnepehez kapcsolódik a pásztorjárás és vesszőzés hagyománya, mely főként a Dunántúlon, valamint a szomszédos burgenlandi és a távolabbi németiség körében volt ismeretes.

Ennek eredete egy répcevidéki legendára vezethető vissza, mely szerint egyszer disznóvész dült, és az egyik pásztor bement Szombathelyre Mártonhoz segítségért könyörögni. Álmában a szent püspök fehér nyírfaágot adott neki, hogy ezzel vesszőzze meg a beteg jószágot, és így majd meggyógyul.

Márton napján ezért a nyugat-dunántúli falvak pásztorai házról házra jártak, hosszú, lehetőleg dús lombozatú nyírfavesszőkkel. Ezek közül egyet-egyet a gazdának adtak, akik ezzel hajtották ki tavasszal első ízben a disznókat a legelőre. Ha sok lomb volt a vesszőn, az jó szaporulatot ígért. A vessző átadásakor köszöntőt mondtak: *„Adjon Isten jó estét, meghoztam Szent Márton püspök vesszejét. Annyi malacuk legyen, mint ahány ága-boga van. Adja Isten, hogy több Szent Márton-napot is megélhessünk, s erőben, egészségben eltölthessünk, nem ilyen búval, bánattal. Több örvendetesebb napokat adjon Isten, adjon bort, búzát, békességet, s lelkünknek örök üdvösséget!”*

A frissen vágott, zöldellő ág archaikus gonoszűző, termékenységvarázsló eszköz, amelynek használatával többek között György, Katalin, Borbála és aprószentek napján is találkozunk.

A köszöntő pásztornak minden háztól szentmártonrétes vagy mártongaras járt. Járandóságát nem egyszerre szedte össze, hanem beosztotta. Újévig is eltartott, amíg minden háztól megkapta. A hosszúperesztegi gazdasszony azért sütött ezen a napon rétest, hogy – mint a faluban mondogatták – Szent Márton köpönyegét kinyújtsa, és így az ő könyörületességéből a család ne szűkölködjék, és másokon is tudjon segíteni.

„Aki Márton napján libát nem eszik...”

Egy régi deák mondás szerint ludat ettek, bort ittak a szent püspök ünnepén, amely az óév utolsó nagy jeles napja volt, mert adventtel már az új esztendő kezdődött.

A lakomák célja volt, hogy egész esztendőben bőven ehessenek, ihassanak, illetve az is magyarázza a nagy áldomásozást, hogy közeledett az advent, amely a karácsonyt megelőző böjti időszak volt. Márton napja Bod Péter szerint amolyan második farsang is volt a régieknél: sült ludat ettek és újbort ittak. Ezzel függ össze a múlt század végén még élő mezőkövesdi matyó hagyomány: a lakodalmakat az igazi nagyfarsang mellett Márton-nap táján ülték.

A Szent Márton lúdja voltaképpen egy régi római étkezési szokás és hagyomány későbbi továbbélése. Ehhez kapcsolódott a legenda: Márton alázatból a ludak óljába bújt, hogy ne válasszák püspökké. A libák azonban hangjukkal elárulták őt.

Ezért Márton napjának a frissen tömött lúd vált az ünnepi eledelévé. A Szombathelyi Egyházmegye kispapjai a szent patrónus napján hagyományosan Márton lúdját ettek, és bort ittak rá.

Écs falu regulája szerint: „*Aki Márton napján libát nem eszik, egész éven át éhezik.*” Hasonló Zalalövő tanítása is: „*Aki Márton napján ludat nem eszik, ehetik az bármit, mégis éhezik.*” A mondás azok figyelmeztetésére szolgálhatott, akik nem adták meg a szentnek az őt megillető tiszteletet.

„A bornak Szent Márton a bírása”

Márton napjára általában megforr az újbor. Ekkor kóstolták meg, ehhez kapcsolódik a mondás: *A bornak Szent Márton a bírása*. A régi céhvilágban a jól dolgozó egri mesterlegényre mondták: *Megérdemli a Márton poharát*. A város borából áldomásbor járt neki.

„Márton napján, ha a lúd jégen áll...”

Márton napja már a telet jelzi. Nemcsak lúdjának mellcsontjából, hanem ünnepének időjárásából is következtek a télre, a jövő évi időjárásra, termésre.

Már Apáczai Csere Jánosnál olvassuk: „*Ha a Márton napja ködös, zűrzavaros tél lesz, ha peniglen hideg, száraz tél. Ha a lúd mellcsontja világos, hó jön, ha fekete, eső.*” Bod Péter szerint Szent Márton napjáról is szoktak jövendölni a parasztok: „*Ha tisztába megyen le a Nap, kemény tél, ha homályba, lágy tél lesz.*”

A Somlóvidéken erre a napra várták az első havat. Úgy mondogatták, ha Márton fehér lovon jön, enyhe tél, ha pedig barnán, azaz, ha nem esik hó, akkor kemény tél várható. Endrőd népének nyilván kalendáriumi eredetű regulája: „*Márton napján, ha a lúd jégen áll, akkor karácsonykor vízben botorkál.*”
(Magyar Kurír)